

KANGE NAINE: stseen Soome presidendi vastuvõtust, kus Taarka (Siiri Sisask) hõlma alt pudeli kanget välja võtab. Kaader filmist

«Taarka» — taheti parebahe, a tulõ-õs vällä

Pino Jüri

xx

«Nä kindlahe tahtsõd kõgõ parebat,» üteli mu imä «Taarka» filmi tegijidõ kotsilõ. «A tulõ-õs vällä.» Nojah, ma olli ja olõ tuuga nõuh. Minkaga ommõgi õigust üldeh kõik. Innebidi olõ mintmõl kõrral vingnu, õt setotamisõga om liisnalõ mint ja tuu nakas jo Setomaalõ kurja tegemä, õt kõik joud pandas õnnõ väläst paistuva umaperä vällätuumisõ päälõ. A tulõ no' jal' pää alah üldä, õt «Taarka» lätt jal' sinna' laadanal' alitsõst. Jah, om arvu saia, õt inemisõ' omma' tahtnu' hüvvä asja tetä'. Vai mullõ nii paistu. Eestih omma' väiga hüä' näütlejä, olõ-õi rassõ hüvvä vilmi tetä'.

Setotamine siin-seal

Paistus, õt setotaminõ om ka siih vilmi vilja kandnu'. Väest om olnu' ette tiidä, kuismuudu setokõisi näüdätä'. Võtkõ' ütškõrd kätte Lõuna Kalle väiga hüä raamat «Petserimaa», sääli om vällävõtõh mäntsegi edimäse Vabariigi aotsõst aolehest. Artikli päälkiri om «Setu on kangekaelne», pilt om joonstõt. Karvanõ nokkmütsuga vanamiis, verrega kuuh puss püstü, tõõsõh käeh viinaputeli, takah sibulakupli'. Jutt eis' oll umbõs nii, õt joova' ja taha-ai' eesti kiilt kõnõlda', õga õigõusku lutõrlusõ vasta vaelda'. Eiski perrenime' piat näile väelüisi pandma, õt nä Fjodorovõst jääsi-i'...

Sõnaga — ts' uuda'. Minkõ üle üts kõrd aastagah, kunigriigi pääväl, võit eiski' uhkõ olla', nii kavva kon' olõ-õi' igäväst lännü'. Kinoh kaetu päälõ tulõ mõtõh: «Ah sântse' mi sis tee le vällä paistugi'... nuu... jaa... hüä, hüä...»

Solvutki ar'. Mitte väiga pall'õ. Harinu jo. Olgu' päälegi', mõtõlgõ sis päälegi' meist nii. Tä või eiski' peris hüä vilm olla', a ku eelarvamus om sisse istnu', sis... peris hüä mekiga inäp kae-ei'. Vai kaet niimuudu poontõh, midä vaest pall'õ' inemise' teleka iih tegevä': midä sä sääli võlsit, pääministri! Proom', proom', 5000 palgaga hakkama saia', jee! Vanõbas saieh olõ ma eiski' tuuga tegelemä naanu'. Ullus. Tobe. Nii urisõtki. Järjekõrdnõ jutt tuust, kuis luujat mõistõta-ai', kuis kõik timä ümbre om ulli'... Vana jutt, mia' kõõ hõste om tüütänü'. Ehkki ütiski näist, kinkõlõ sântse' jutu' meeluse', üttegi säänest loovisikut hindä kõrval jovvasi-i' kannahat'. Vähebält kavva joth jovaa-ai'. Ja päälegi'...

Väisäsel ütškõik

Päälegi, seto' ei ropenda. Edimäses. A tuu om kah üts ste-reotõüp, õt ku õks kodanigu' olõ-õi' liinast, täks om sis näide meelelahutusõs õnnõ tõõnõtõõsõlõ sälgaroniminõ ja tuust kõnõlõminõ. Ütehuuh viinajuuminõ ja kakkõminõ, muidogi. Mul om sääne kahtlanõ tunnõh, õt setokõisi juumisõkuulus tulõ-õi' tuust, õt

«Taarka» Tartus

11. augustil täitus Tartus Raekoja plats rahvaga. Ligemale 3000 inimest oli tulnud vaatama maailma esimest seto mängufilmi «Taarka». Antud film oli ühtlasi ka armastusfilmide festivali «Tartuff» avalõõgiks. Kes seisib, kes istus rae platsi munakividel. Tunne oli, et kohe algab midagi suurt ja kordumatu ja nii oligi. Kõigepealt sai kuulda seto erinevaid leelokoore, tanukõnesid ja siis ta algas. Film läks hinge ja liigutas, kindel on, et kedagi antud lineteos tuimaks ei jätnud. Kes urises, kes kõneles kiidusõnu. Sai käidud ka teistkõrdselt antud filmi vaatamas kinos «Ekraan». Tundub, et film on kinno suutnud meelitada vanaamad, vanaisad, kes käivad kergelt nostalgisemas ja juuri väljaõngitsemas. Kell oli saamas 12.00. Kinos on peale minu veel ligemale 30 inimhinge kellest enamus om memmed, taadid, kes kõnelesid oma noorusmälestusi nii kino kui ka Setomaaga seoses.

Merlin Lõiv

nä joudva' üliinimligu hulga alla neeltä', a hoops tuust, õt nä viisi-i' ummi tempa var'ada'. Väest ku põh' aeestläsest parm kaos ruttu kraavi magama, om setol vaia viil lõõts kangliala võtta' ja kest küllä mängmä-laulma minnä'. Koh tä muidogi harit lutõrlaisilõ vahele jääs. Tõõsõs — Taarka olõ-õs Seto-maa mõistõh määnegi' ülieriltsõlt andekas ineminõ. Tä juhusõ tõtna juhtu ette vai tükke eis' ette... ja mu vanaesä oll vanaimä ar' võtnu', tuuperäst Väisäsel oll vaest ütškõik, kin-kõst lauluimä tetä'. Inne ilma-sõta oll tä mu vanaimä murt-mah k' aunu'... a tuu hiitõnu' ar' mõttõst, õt piat nii kavvõ elämä minemä...

Ja lauluimmi om terve hulk, ku tõõmõli üldä'. Õga seto naane mõist k'augi päält laulu tetä' nii, õt veid'õ olõ-õi. Eisasi om tuu, pall'õ näil tuu jaost aigu

jäi — tull tüüd tetä', miist pesä', latsi kasvata'... Muidogi, ku inemisõl om aigu lajalt käeh folkloristõ nõna all tilpnõda... ommõgi suur lauluimä valms. Kolmandas, õks s'oo luuja ja timä mittemõistmisõ osah. Mia' om tegeligit õks tuusama, õt pia kõik, väiga veit'õ erandidõga, seto' omma' vähäbält sama andeka' laulu te-gemä. Ja mõtõlgõ õks aolõ kah 100 aastakka tagasi, ku k' auti kerkohe, usuti jumalat, avvus-tõdi vanõbit, hoiõti latsi ja peeti kinni abielutruudusõst... mui-dogi sääne ühikund pand po-gana nime inemisõlõ, kiä' tuud kõkkõ tii-i'. Ja kual om õigus? Ja kual om tõenäosus edesi kes-ta ja edesi püsümä jäää'? A terveh mu jutt olõ-õi' kuigi tõisõltvõõdõtav. Ma kubisi jo inne eelarvamusist... ja olõ tsuut nii ku solvuun'. Angõ' andist. ■

TÕÕSÕ' FILMIST

Pärnu Postimees

Ehmatav setu safari

Lauluemaks ehitud ja kiidetud Taarka ei saanud nii kohutav joodik olla. Ükski naine ei kesta ligi 80aastaseks, kui alla 40aastasena näeb välja selline surmaeelik nagu see seal. /—/

Ent päris hoorast vallavaesele — keda tulemus kohati liiga rõhuvalt meenutab — Eesti oma president maja ei kingiks. Ja kui Pätsule tänuks ikka need m...id ja märjaksajavalt suurte munade ülistus käib, on täitsa paha. Vaadata ja uskuda. Siis parem ei usu.

/—/

Põhjus, miks inetu ja üleva vahele tasakaalu ei teki, on seegi, et Laulu ei ole. Pole ühtki vägevat laulu, millega Darja võiks võistulaulmise ja hõbeda võita — niigi tugevat leelotust pole, mille eest võiks auga toidu vastu võtta.

Kuningliku taseme ja tasandi annab filmile hoopis kaasstenarist Mart Kivastiku ühest teisest loost üle toodud Külmetav Kunstnik, kes vanast Taarkast — Metsuri Marjest — portreed maalib. Temale see elutark moor oma lugu jutustab. Kui vana (Marje) ja nooruke (Inga) on usutavasti üks ja sama naine, on keskmine (Siiri) keegi teine. Hirmsa väe ja rõhuva sõnumiga. (Kati Murutar, 29.08.2008)

Maaleht

Väikeste kurbmäng

Tato annabki filmile õige mõõtme, mis paneb küsima — mida on eestlased teinud setudega, Eesti Setumaaga? Kolm filmis esitatud intiimvahekorda näitavad seda kujundlikult. /—/

Setud õngi eestlaste jaoks olnud naeruväärsed ja kuidagi allpool olevad. Ikka on end setudest paremaks peetud, setusid halvustatud. Miks? Jah, neil ei olnud kemmerguid, kuid olid laulud. Koolimajad olid viletsad, aga muinasjutud? Rõivad — kahtlemata uhkemad kui enamiku kihelkondade omad.

Aga nad justkui pole «omad». Teine keel, teine usk, mitmehäälne laul. Kui uuel ärkamisajal «Taarka» esilinastuse paigas Tartu Raekoja platsil rahvalaule laulsime, nõudis üks mõõduja, et me setu laule EI laulaks. Need on ju setu omad, aga meie oleme eestlased. /—/

Nagu tänapäeva Eesti oma ääremaa programmidega, mille aruandlust on hea näidata kohas, kus ääremaa on hoopis Eesti — Euroopa Liidus. Liit justkui nõustub, et Eesti on iseseisev riik ja võrdväärne partner. Aga kas ei muia teie selja taga? Kas ei ähvarda meidki keegi, kes ennast suuremaks-paremaks peab? Me laulame ja oleme enda üle uhked — aga meiegi suu võib jaamaülemä must kinnas iga hetk sulgeda.

Talumaja koos maaga maksab Setu nurgas imeväärt vähe, ent ostjad ei tõtta. Eesti riigi edukaar võib lõppeda samaga. Niisiis võiks «Taarka» olla isegi hoiatusfilm.

Mis on minu kui selle loo autori sõnum? Võtkem Setumaad kui Eesti osa ja setusid nagu vendi. Kui meil jätkub vennaarmu kannatava Gruusia jaoks, peab seda jätkuma ka ääremaa (mitte ainult Setumaal) edendamiseks. (Loone Ots, 28.08.08)

SIRP

Libahundi uus tulemine

Seto aspektist vaadatuna on «Taarkat» teinud mõtsikud (nii tituleerivad setod eestlasi) ja võrokeseid, mis ekspluateerib setomüüti ning nõnda meenutab «Taarka» pigem Tõõpunalipu ordeniga filmistuudio Lenfilm vennalikku abi ENSV kinematograafia rajamisel ja maailma kõige progressiivsema loomemeetodi, sotsialistliku realismi importimisel läinud sajandi neljakümnendate aastate lõpus, mõneti isegi toonaseid nn kunstilisi filme nagu «Elu tsitadellis», «Kapteni», «Valgus koordis» ja mis need kõik olid.

Mida siis hakkab tegema väljastpoolt tulija?

Hakkab õlale patsutama, tublid poisid, ärge kartke, ega me teie üle ei naera. Hakkab näitama folkloori, etnograafiat-antropoloogiat, rahvarõivaid ja rahvalaule rahvuslikkuse pähe. /—/

Mingis mõttes mängib värvikas operaatoritõõ, filmi panoraamsus ja vaatelus ning kaunis pildilisuus, kurjal kätte, see nagu rõhutab, et lugu jutustatakse «väljast», et see ei sünni «seest» (näiteks Taarka hingest või keskmise seto vaatenurgast).

Lõpetuseks tõdegem, et alusmaterjal võimaldanuks Leida Laiuse «Libahundi» vuhvi tähtteost, mis jäi kahjuks sündimata. (Olev Remsu, 12.09.08)